

บทที่ 5

สรุปผลการประเมิน อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การประเมินโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาเป็นการประเมินการฝึกอบรมนําร่องในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งการฝึกอบรมนําร่องเป็นการทดลองกระบวนการฝึกอบรม เพื่อปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมให้เหมาะสมกับการฝึกอบรมครูประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติทุกคนทั่วประเทศต่อไป รายละเอียดและผลการประเมิน มีดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการประเมิน

1. เพื่อประเมินกระบวนการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมครูประถมศึกษาตามโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษา
2. เพื่อประเมินพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในขณะรับการฝึกอบรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
3. เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
4. เพื่อประเมินความเชื่อเกี่ยวกับแนวพัฒนาการเรียนการสอนของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
5. เพื่อประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
6. เพื่อติดตามประเมินผลผู้เข้ารับการฝึกอบรมนําร่องในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการนำความรู้ไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังมุ่งศึกษาปัญหาทางการเรียนของนักเรียนตามการรับรู้ของครูที่ได้รับการฝึกอบรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีดำเนินการประเมิน

ผู้วิจัยประเมินโครงการตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่กระบวนการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม การฝึกอบรมนําร่องให้แก่ครูประถมศึกษา และ

การติดตามผลการนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
ในโรงเรียน ดังนี้

1. ประเมินกระบวนการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม โดยใช้ตารางวิเคราะห์
ความสอดคล้องระหว่างความจำเป็นและวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมกับประเมิน
กระบวนการเตรียมการฝึกอบรม เทียบกับ เกณฑ์กระบวนการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมที่
เป็นสากล 11 เกณฑ์
2. ประเมินพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำร่องในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
เฉียงเหนือ โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรม สังเกตโดยผู้สังเกต 2 คน ประเมินตามเกณฑ์ผู้เข้ารับการ
ฝึกอบรมทุกคน เข้าร่วมในทุกกิจกรรมของการฝึกอบรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คำร้อยละ
3. ประเมินความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำร่องในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
เฉียงเหนือ โดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจกระบวนการฝึกอบรม ประเมินตาม เกณฑ์ผู้
เข้ารับการฝึกอบรมอย่างคำร้อยละ 75 มีความพึงพอใจที่ดีต่อการฝึกอบรมในทุกข้อของ
แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คำร้อยละ
4. ประเมินความ เชื่อ เกี่ยวกับแนวพัฒนาการเรียนการสอนของผู้เข้ารับการฝึกอบรม
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้แบบวัดความเชื่อเกี่ยวกับแนวพัฒนาการเรียนการสอนทั้ง
ก่อนและหลังการฝึกอบรม ประเมินตาม เกณฑ์ค่ามัชฌิม เลขคณิตหลังการฝึกอบรมมากกว่าค่า
มัชฌิม เลขคณิตก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่ามัชฌิม
เลขคณิต ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐานและการทดสอบค่าที ($t_{\bar{c}}$ - test)
5. ประเมินผลการ เรียนรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำร่องในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
เฉียงเหนือ โดยใช้แบบทดสอบความรู้ก่อนและหลังการฝึกอบรม ประเมินตาม เกณฑ์ค่ามัชฌิม เลขคณิต
หลังการฝึกอบรมมากกว่าค่ามัชฌิม เลขคณิตก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และมี
คะแนน เพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 15 ของคะแนน เดิม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่ามัชฌิม เลขคณิต
ส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ($t_{\bar{c}}$ - test).
6. ติดตาม ประเมินผลผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำร่องในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ในการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยใช้
แบบสอบถาม เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สังเกตวิธีสอนของครูในชั้นเรียน
จำนวน 12 คน คนละ 4 ครั้ง และสัมภาษณ์นักเรียน 60 คน นำข้อมูลที่ได้จาก เครื่องมือ

ทั้ง 3 ชุดมารวมกัน เพื่อประเมินผลตาม เกณฑ์ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างน้อยร้อยละ 80 ของจำนวนกิจกรรมที่ระบุใน โครงการฝึกอบรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คำร้อยละ

สำหรับการศึกษาปัญหาทางการเรียนของนักเรียนตามการรับรู้ของครูผู้เข้ารับการฝึกอบรม ใช้แบบสอบถามกับครูที่ได้รับการฝึกอบรมนําร่องไปแล้ว วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้คำร้อยละ มีชดเชย เลขคณิตและส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมิน

กลุ่มตัวอย่างคือ ครูที่เข้ารับการฝึกอบรมนําร่องในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในกลุ่มโรงเรียนสืออโนนมะข่า อำเภอกุภภวามี จังหวัดอุดรธานี จำนวน 73 คน ซึ่งได้รับการประเมินพฤติกรรมขณะฝึกอบรม ประเมินความพึงพอใจกระบวนการฝึกอบรม วัดความ เชื่อเกี่ยวกับแนวพัฒนาการเรียนการสอนก่อนและหลังการฝึกอบรม ทดสอบความรู้ก่อนและหลังการฝึกอบรม สอบถามการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลังการฝึกอบรมนําร่อง 2 เดือนและสอบถามปัญหาทางการเรียนของนักเรียน นอกจากนี้มีกลุ่มตัวอย่างประชากรครูจำนวน 12 คน ซึ่งสุ่มตัวอย่างจากประชากรครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมทั้งหมด 73 คน โดยสุ่มตัวอย่างครูชั้นเรียนละ 2 คน เพื่อสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนคนละ 4 ครั้ง และกลุ่มตัวอย่างนักเรียนจากห้องเรียนที่ครูทั้ง 12 คนสอนห้องเรียนละ 5 คน รวมทั้งหมด 60 คน เพื่อสัมภาษณ์การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูตลอดช่วงเวลา 2 เดือนหลังการฝึกอบรมไปแล้ว

สรุปผลการประเมิน

1. ผลการประเมินกระบวนการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม ปรากฏว่า วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมมีความ เหมาะสมสอดคล้องกับความจำเป็นในการฝึกอบรมทุกประการ และกระบวนการจัดเตรียมการฝึกอบรมมีการดำเนินการครบตามกระบวนการฝึกอบรมที่เป็นสากลทั้ง 11 ขั้นตอน โดยแต่ละขั้นตอนมีการจัดดำเนินงานที่ละเอียด เป็นระบบ มีหลักเกณฑ์ในการจัดดำเนินงาน ทำให้เป็นกระบวนการจัดเตรียมการฝึกอบรมที่ดีและกระบวนการจัดเตรียมการฝึกอบรมทั้ง 11 ขั้นตอนที่จัดเตรียมขึ้นเพื่อกระบวนการฝึกอบรมนําร่องมีความต่อเนื่อง สอดคล้องกันเป็นอย่างดี

2. ผลการประเมินพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมนําร่องในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปรากฏว่ามีผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่เข้าร่วมกิจกรรมทางกิจกรรมเนื่องจากสาเหตุสภาพร่างกายไม่เอื้อต่อการปฏิบัติกิจกรรมและกิจกรรมไม่เป็นไปตามแผนการอบรม ซึ่งสาเหตุนี้ผู้วิจัยไม่นํามาประเมินกับเกณฑ์ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคน เข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรมทุกกิจกรรม จากกิจกรรมการฝึกอบรม 54 กิจกรรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคน เข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรมจำนวน 42 กิจกรรมคิดเป็นร้อยละ 77.78 ของกิจกรรมทั้งหมด และไม่เข้าร่วมกิจกรรมการฝึกอบรมครบทุกคนเนื่องจากสาเหตุความไม่ตั้งใจ เช่น มาสาย นอนหลับ เป็นต้น จำนวน 12 กิจกรรมคิดเป็นร้อยละ 22.22 ของจำนวนกิจกรรมทั้งหมด จึงถือว่าการประเมินพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่เป็นไปตามเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ กระบวนการจัดดำเนินการฝึกอบรมส่วนใหญ่รายวัน กิจกรรมที่ไม่เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้คือ กิจกรรมการศึกษาสื่อเสริม เทปโทรทัศน์และสไลด์ ซึ่งไม่สามารถจัดทำให้แล้วเสร็จทันกับการฝึกอบรมนําร่องครั้งนี้ได้ การศึกษาชุดฝึกอบรมในสถานที่ฝึกอบรมจำนวน 11 เล่ม มีชุดฝึกอบรมที่มีผู้ศึกษาไม่ทันเวลาจำนวน 6 เล่ม

3. ผลการประเมินความพึงพอใจกระบวนการฝึกอบรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปรากฏว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจต่อกระบวนการฝึกอบรมจำนวน 23 ข้อกระทงใน 28 ข้อกระทงของแบบสอบถาม โดยพึงพอใจด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ ผู้ดำเนินการฝึกอบรมและ เจตคติต่อโครงการทุกรายข้อกระทงในด้านวิธีดำเนินการกระบวนการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมพึงพอใจในขั้นตอนการฝึกอบรม กิจกรรมสอดแทรกและอยากแนะนำให้เพื่อนครูเข้ารับการอบรมแต่ยังไม่ชอบวิธีการฝึกอบรมที่เน้นการฝึกอบรมตนเองด้วยการอ่าน ในด้านสื่อที่ใช้ในการฝึกอบรมผู้เข้ารับการฝึกอบรมพึงพอใจชุดฝึกอบรมทั้งรูปเล่ม ภาพประกอบ ตัวอักษร และเนื้อหาสาระ แต่ไม่มีความสุขในการศึกษาชุดฝึกอบรมและเห็นว่าสื่อหลักสื่อเสริมบางอย่างไม่น่าสนใจเท่าที่ควร นอกจากนี้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่พึงพอใจต่อเวลาและสถานที่ที่ใช้ในการฝึกอบรมนําร่องครั้งนี้เป็นอย่างมาก

4. ผลการประเมินความเชื่อเกี่ยวกับแนวพัฒนาการเรียนการสอนของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก่อนและหลังการฝึกอบรม ปรากฏว่า คะแนนความเชื่อเกี่ยวกับแนวพัฒนาการเรียนการสอนหลังการฝึกอบรม เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้และจากจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรม 70 คน มี

ผู้ได้คะแนน เพิ่มขึ้นร้อยละ 54.28 ได้คะแนนลดลงร้อยละ 32.86 และได้รับคะแนนเท่าเดิม ร้อยละ 12.86 ของจำนวนผู้ตอบแบบวัดความ เชื่อทั้งหมด

5. ผลการประเมินการเรียนรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมนําร่องในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก่อน และหลังการฝึกอบรม ปรากฏว่า คะแนนความรู้หลังการฝึกอบรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเพิ่มขึ้นร้อยละ 9.57 ของคะแนนเดิม ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์คะแนนเพิ่มขึ้นร้อยละ 15 ของคะแนนเดิมที่กำหนดไว้ จากจำนวนผู้ตอบแบบทดสอบความรู้ 71 คน มีผู้ได้รับคะแนนเพิ่มขึ้นร้อยละ 88.73 ได้รับคะแนนลดลง ร้อยละ 7.04 และได้รับคะแนนเท่าเดิมร้อยละ 4.23 ของจำนวนผู้ตอบแบบทดสอบความรู้ ทั้งหมด

6. ผลการติดตามประเมินผลผู้เข้ารับการฝึกอบรมในการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน ปรากฏว่า

6.1 จากแบบสอบถามการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้เข้ารับการ ฝึกอบรม 62 คนหลังการฝึกอบรมไปแล้วเป็นเวลา 2 เดือน ครุณํากิจกรรมการเรียนการสอน จากชุดฝึกอบรมไปใช้ในชั้นเรียนบ่อยครั้ง 19 กิจกรรมจาก 32 กิจกรรม กิจกรรมที่ครูจัดขึ้น มากที่สุดคือสนทนายามเช้าหรือเตรียมนักเรียนก่อนเข้าเรียน กิจกรรมที่ครูจัดขึ้นน้อยที่สุด หรือ ไม่เคยจัดเลยคือ การเชิญวิทยากรมาบรรยาย-สาธิต

6.2 จากการสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน กิจกรรม ที่ครูทั้ง 12 คนปฏิบัติ คือการเตรียมความพร้อมให้นักเรียน การนำเข้าสู่บทเรียน การใช้สื่อ ประกอบการสอน การบรรยาย-อธิบาย การใช้กลุ่มสัมพันธ์ในการเรียนการสอนและการสรุป บทเรียน กิจกรรมที่ไม่พบในการสังเกตการสอน คือสถานการณ์จำลอง แสดงละคร ได้ว่าที่ เชิญวิทยากรมาบรรยาย-สาธิต และการค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุด

6.3 จากการสัมภาษณ์นักเรียนเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของ ครูที่ถูกสังเกตพฤติกรรมการสอนทั้ง 12 คน หลังการฝึกอบรม 2 เดือน พบว่ากิจกรรมที่ นักเรียนทุกคนตอบว่าครูปฏิบัติ คือการใช้เพลงประกอบการสอน และการบรรยาย-อธิบาย กิจกรรมที่จำนวนนักเรียนเกินร้อยละ 80 ตอบว่าครูได้จัดขึ้นหลังการฝึกอบรมไปแล้ว เป็นเวลา 2 เดือนคือ สนทนายามเช้า เล่าเรื่องเล่านิทาน เล่าข่าวและเหตุการณ์ ใช้สื่อ ประกอบการสอน เกม สาธิต กรณีตัวอย่าง อภิปราย ใช้กลุ่มสัมพันธ์ สรุปบทเรียนและ

ทดสอบหลังเรียน กิจกรรมที่มีจำนวนนักเรียนน้อยมากตอบว่าครูปฏิบัติ คือสถานการณ์จำลอง
ได้วัดที่และ เชี่ยววิทยากรมาบรรยาย-สาธิต

เมื่อพิจารณาผลการนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้ในการปฏิบัติงาน
ของครู 12 คน จากแบบสอบถามครู การสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการ
สัมภาษณ์นักเรียน ปรากฏว่า มีครูนำกิจกรรมการเรียนการสอนจากชุดฝึกอบรมไปใช้เกิน
ร้อยละ 80 ของจำนวนกิจกรรมทั้งหมดตาม เกณฑ์ที่กำหนดไว้จำนวน 8 คน และมีครูนำ
กิจกรรมการเรียนการสอนจากชุดฝึกอบรมไปใช้ไม่ถึงร้อยละ 80 ของจำนวนกิจกรรมทั้งหมด
ถือว่าไม่เป็นไปตาม เกณฑ์ที่กำหนดไว้จำนวน 4 คน

สำหรับผลการศึกษาปัญหาทางการเรียนของนักเรียนตามการรับรู้ของครูที่
เข้ารับการฝึกอบรมนำร่องไปแล้วมีอัตราส่วนเฉลี่ยความรับผิดชอบของครูต่อนักเรียน เป็น
1 : 20 ได้ประเมินปัญหาทางการเรียนของนักเรียนทั้งปัญหาด้านร่างกาย ฐานะความเป็นอยู่
สภาพการเรียนและปัญหาต่อการเรียนการสอนในชั้นเรียนในระดับน้อยและปานกลาง เท่านั้น
นอกจากนี้ครูยังมีความเห็นว่า ผู้ปกครองมีผลต่อปัญหาทางการเรียนของนักเรียนในด้านที่
จะให้ความสนับสนุนหรือไม่ให้ความสนับสนุนต่อนักเรียน ในกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครู
จัดขึ้นภายในโรงเรียน

อภิปรายผลการประเมิน

โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอน เป็น โครงการฝึกอบรมที่เน้นวัดกรรม
ใหม่เข้ามาใช้ในการฝึกอบรมครูประถมศึกษา โดยจัดกระบวนการฝึกอบรมที่เน้นให้ครูได้ฝึก
อบรมตนเองจากชุดฝึกอบรม 20 เล่ม ศึกษาจากเทปโทรทัศน์ 10 เรื่อง สไลด์ 10 เรื่อง
และแผ่นโปร่งใส สรุปชุดฝึกอบรมอีก 20 เรื่อง นอกจากนี้ยังสอดแทรกกิจกรรมต่าง ๆ
เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากการศึกษาชุดฝึกอบรมและจัดกิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรม
เพื่อเสริมสร้างทัศนคติที่ดีของครูต่อการเรียนการสอนอีกด้วย

ความมุ่งหมายของการฝึกอบรมของโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียน
การสอนก็มีความมุ่งหมายสำคัญของการฝึกอบรมไม่ต่างจากการฝึกอบรมอื่น ๆ คือ

1. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ ซึ่งหมายถึงความเข้าใจในสิ่งที่ต้องการ
ทำและต้องทำอย่างไร

2. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความชำนาญ มีความสามารถที่จะนำความรู้ที่ได้รับจากกระบวนการฝึกอบรมไปใช้กับงานที่ปฏิบัติให้เหมาะสม

3. เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เกิดทัศนคติที่ดีที่มีความต้องการหรือความตั้งใจที่จะนำความรู้ไปใช้ให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติ (อรุณ รักรธรรม 2524 : 205)

การฝึกอบรมนำร่องของโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจัดขึ้น เพื่อทดลองกระบวนการฝึกอบรม โดยคณะปฏิบัติงานโครงการ ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินการศึกษาออกแบบ ทั้งนี้ เพื่อจะได้ปรับปรุงแก้ไขวิธีการฝึกอบรมให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น และจัดการฝึกอบรมขึ้น เพื่อเป็นตัวอย่างรูปแบบการฝึกอบรมที่ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ศึกษาด้วยตนเองแก่ผู้ดำเนินการฝึกอบรมระดับจังหวัดที่จะดำเนินการโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนต่อไปยังผู้ดำเนินการฝึกอบรมระดับอำเภอและครูประถมศึกษาทั่วประเทศ การประเมินโครงการฝึกอบรมนำร่องในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ประเมินผู้เข้ารับการฝึกอบรมทั้งความรู้ ทักษะและเจตคติที่เกิดขึ้นหลังการฝึกอบรม ทั้งนี้ได้ประเมินกระบวนการจัดเตรียมการฝึกอบรม เข้าไว้ด้วย ซึ่งผลการประเมินทั้งหมดเป็นดังนี้

1. ผลการประเมินกระบวนการจัดเตรียมการฝึกอบรม ได้ประเมินในสองส่วนคือ

1.1 ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม และความจำเป็นในการฝึกอบรม พบว่าวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมสอดคล้องกับความจำเป็นในการฝึกอบรมทุกประการ เนื่องจาก เป็นวัตถุประสงค์การฝึกอบรมที่กำหนดขึ้นภายหลังการกำหนดความจำเป็นของการฝึกอบรม เพื่อปรับปรุงสภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษา ซึ่งในการกำหนดความจำเป็นของการฝึกอบรมนั้นมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบโดยศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ทั้งจากเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรม การจัดการเรียนการสอนของครูประถมศึกษา สัมภาษณ์สภาพการสอนและการฝึกอบรมครูในปัจจุบัน แล้วจึงกำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมให้สอดคล้องกัน นับเป็นวัตถุประสงค์ที่ดีที่กำหนดขึ้นบนรากฐานสภาพปัญหาด้านการเรียนการสอนของครู ซึ่งมีแนวทางที่จะแก้ไขได้ด้วยการฝึกอบรม ไม่เหมือนกับโครงการฝึกอบรมเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมโครงการอื่น ๆ ที่สมพงษ์ จิตระดับ (2527 : 2) กล่าวว่า การกำหนดตัวนวัตกรรมที่จะเผยแพร่อบรมในแต่ละครั้งส่วนใหญ่มักเป็นความคิด ความต้องการของผู้จัด ผู้บริหารการศึกษา ผู้มีอำนาจ

เป็นผู้คัดเลือก เจาะจงและดำริให้มีขึ้น โดยคิดว่าครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมควรจะรู้ ควรจะทราบและเอาไปปฏิบัติได้

1.2 ผลการวิเคราะห์กระบวนการจัดเตรียมการฝึกอบรม เปรียบเทียบกับระบบการฝึกอบรมที่เป็นสากล 11 ขั้นตอน พบว่าโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอน เป็นโครงการที่มีการจัดเตรียมการฝึกอบรมครบตามระบบการฝึกอบรมที่เป็นสากลทุกขั้นตอน และในแต่ละขั้นตอนนั้นมีการดำเนินงานที่ละเอียด เป็นระบบ มีการวางแผนการดำเนินงานล่วงหน้าทำให้สามารถจัดเตรียมกระบวนการฝึกอบรมได้ครบถ้วนทุกขั้นตอน ทั้งนี้มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 องค์ประกอบคือ

ผู้อำนวยการโครงการหรือผู้บริหารโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอน เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาเป็นอย่างมาก และมีความมุ่งมั่นสูงที่จะพัฒนาการศึกษาของชาติให้เจริญก้าวหน้า รวมทั้งบุคลิกภาพและคุณธรรมของผู้อำนวยการโครงการ เป็นผลให้เกิดความศรัทธา ความเชื่อมั่นต่อคณะปฏิบัติงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับผู้อำนวยการโครงการเป็นศาสตราจารย์จากภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เป็นข้าราชการในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จึงทำให้สามารถบริหารโครงการได้ค่อนข้างอิสระ ซึ่งคุณลักษณะของผู้อำนวยการโครงการและการวางแผนกระบวนการจัดเตรียมการฝึกอบรมอย่างรอบคอบรัดกุมนี้ ทำให้สามารถดำเนินการจัดเตรียมการฝึกอบรมแต่ละขั้นตอนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

คณะปฏิบัติงานโครงการ มีจำนวนทั้งหมด 16 คน เป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือกโดยผู้อำนวยการโครงการ ซึ่งมาจากทุกภาคทั่วประเทศและสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท จากหลายสาขาวิชา การปฏิบัติงานของคณะปฏิบัติงานทุกคน มีความรับผิดชอบต่องานสูง ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่และร่วมเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมตามความสามารถของตน การปฏิบัติงานที่เป็นตัวชี้ว่าคณะปฏิบัติงานเป็นคณะบุคคลที่มีความสามารถสูง คือการสร้างชุดฝึกอบรม 20 เล่ม การจัดฝึกอบรมให้แก่ผู้ดำเนินการฝึกอบรมระดับจังหวัดและการฝึกอบรมนำร่องให้แก่ครูประถมศึกษา 6 ภาคภูมิศาสตร์

สำนักงานโครงการรับความช่วยเหลือ เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนโดยตรง มีคณะทำงานที่ทำหน้าที่สนับสนุนการดำเนินงานของโครงการ ทั้งงานด้านธุรการ การเบิกจ่ายเงินงบประมาณ และการ

เบิกจ่ายวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินงานโครงการ การมีหน่วยงานและคณะทำงานที่รับผิดชอบโครงการโดยตรงเป็นผลดีต่อโครงการ ถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมในแง่กระบวนการจัดเตรียมการฝึกอบรม สามารถดำเนินการได้ครบทุกขั้นตอนตาม เกณฑ์

ในกระบวนการจัดเตรียมการฝึกอบรม มีเรื่องของการประเมินโครงการและการติดตามผล ซึ่งในเรื่องนี้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินโครงการแยกต่างหากจากคณะปฏิบัติงานโครงการ ประกอบด้วยคณาจารย์และนิสิตจากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 13 คน คณะกรรมการประเมินโครงการนี้ประเมินโครงการตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมจนกระทั่งถึงการติดตามผลการปฏิบัติงานของครูหลังการฝึกอบรมนําร่องไปแล้วทั้ง 6 ภาคภูมิศาสตร์ คณะกรรมการประเมินโครงการเป็นนักประเมินภายนอกโครงการ ซึ่งสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2524 : 15) กล่าวว่า ผลรวมสรุปของการประเมินโครงการย่อมได้รับการยอมรับสูงจากบุคคลหรือหน่วยงานภายนอก เนื่องจากนักประเมินภายนอกไม่ได้ผูกพันกับโครงการ เช่นนักประเมินภายในโครงการ การวางแผนในเรื่องของการประเมินโครงการเป็นการแก้จุดอ่อนของระบบบริหารโครงการไทย ซึ่งไม่ค่อยมีการติดตามผลกันอย่างจริงจัง เพื่อนำผลนั้นมาใช้ปรับปรุงการบริหารโครงการให้เหมาะสม

กระบวนการจัดเตรียมการฝึกอบรมของโครงการฝึกอบรมนําร่องโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษานี้ ในแต่ละขั้นตอนมีการจัดเตรียมขั้นตอนต่าง ๆ อย่างละเอียด รอบคอบ รัดกุมและมีกฎเกณฑ์ในการดำเนินงาน ถือว่าเป็นกระบวนการจัดเตรียมการฝึกอบรมที่ดี และในแต่ละขั้นตอนของการฝึกอบรมมีความสอดคล้องต่อเนื่องกัน เป็นอย่างดี นับแต่การกำหนดความจำเป็นของการฝึกอบรม ซึ่งเป็นผลให้กำหนดวัตถุประสงค์และการคัดเลือกวิทยากรหรือคณะปฏิบัติงาน จากนั้นคณะปฏิบัติงานได้ทำการเลือกและจัดลำดับเนื้อหาสาระของหลักสูตรจัดทำเป็นชุดฝึกอบรม 20 เล่ม แล้วกำหนดเทคนิควิธีของการฝึกอบรมด้วยตนเอง กำหนดอุปกรณ์และค่าใช้จ่าย ดำเนินการผลิตชุดฝึกอบรม 20 เล่ม และเอกสารอื่น ๆ พร้อมกับคัดเลือกผู้เข้ารับการฝึกอบรมนําร่องใน 6 ภาคภูมิศาสตร์ทั่วประเทศ สำหรับการประเมินโครงการ เครื่องมือในการประเมินและเกณฑ์การประเมินนั้นมีการประเมินตลอดทั้งโครงการ จนถึงการติดตามผลการฝึกอบรมนําร่อง

โดยคณะกรรมการประเมินโครงการ มีการประเมินทั้งแบบประเมินความก้าวหน้าและประเมินผลรวมสรุป ซึ่งผู้อำนวยการโครงการและคณะปฏิบัติงานได้นำผลการประเมินความก้าวหน้าไปใช้ปรับปรุงกระบวนการฝึกอบรมพอสมควร กระบวนการจัดเตรียมการฝึกอบรมแต่ละขั้นตอน เป็นกระบวนการจัดเตรียมการฝึกอบรมที่ดีโดยตัวเองแล้วยังประสานสอดคล้องกันระหว่างขั้นตอนต่าง ๆ ทำให้กระบวนการจัดเตรียมการฝึกอบรมน่าร้องของโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ

2. ผลการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรม กิจกรรมส่วนใหญ่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคน เข้าร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรม แต่ก็ถือว่าไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เนื่องจากมีกิจกรรมอยู่หลายกิจกรรมจากการฝึกอบรมทั้งสองช่วง คือช่วงแรก 3 วัน และช่วงที่สาม 2 วัน รวม 5 วัน ที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เข้าร่วมกิจกรรมไม่ครบทุกคน การที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมส่วนหนึ่งไม่ปฏิบัติตามกิจกรรม ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุ 3 ประการคือ

2.1 สาเหตุสุดวิสัยที่จะ เข้าร่วมกิจกรรมได้ในกิจกรรมนั้นหน้าการและ กิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรมที่ต้องลุกจากที่นั่ง เพื่อ เคลื่อนไหวท่าทางประกอบกิจกรรมหรือ เป็นกิจกรรมที่มีการแข่งขัน มีผู้เข้ารับการฝึกอบรม 3 คนไม่เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งนี้เนื่องจากตั้งครุภัณฑ์ 1 คน ขาดการ 1 คนและแขนเข้าฝือก 1 คน

2.2 สาเหตุจากกิจกรรมการฝึกอบรมที่ไม่เป็นไปตามแผน คือ เทปโทรทัศน์ และสไลด์ที่นำมาใช้ในการฝึกอบรมไม่ใช่ชุดจริงที่กำหนดไว้ แต่เป็น เทปโทรทัศน์และสไลด์ที่นำมาจากหน่วยงานต่าง ๆ โดยเลือกเนื้อหาใกล้เคียงกับชุดฝึกอบรม สื่อเสริมบางเรื่อง ใช้เวลาสั้นมาก เพียง 5-10 นาทีเท่านั้น ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่ศึกษาชุดฝึกอบรมไม่ทันเวลาไม่ได้ศึกษาสื่อเสริม

2.3 สาเหตุจากความไม่สนใจและไม่ตั้งใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเอง จากพฤติกรรมที่สังเกตได้ คือมีผู้เข้ารับการฝึกอบรมมาสายกว่าเวลาการฝึกอบรมทั้ง 5 วัน สังเกตจากทะเบียนลงเวลาเข้ารับการฝึกอบรม ในช่วงที่สาม 2 วันหลังมีผู้ไม่มาเข้ารับการฝึกอบรม 3 คน ผู้เข้ารับการอบรมนั่งหลับและคุยกันขณะศึกษาสื่อเสริม สาเหตุที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมขาดความกระตือรือร้น สนใจหรือเอาใจใส่ต่อการฝึกอบรมอย่างเพียงพอ จะทำให้เกิดความ เบื่อหน่ายเสียก่อนที่จะเข้ารับการฝึกอบรม เมื่อขาดความตั้งใจก็เป็นการยากที่จะสนใจฟังคำบรรยายทำให้เสียผลของการฝึกอบรม (สุกรี คุ่มพันธ์ 2520 : 23-25)

อย่างไรก็ตามการดำเนินการฝึกอบรมในกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นไปอย่างราบรื่นและมีหลายกิจกรรมที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสดงความพอใจและสนใจ เป็นอย่างมาก สำหรับกระบวนการฝึกอบรมที่ เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้นำไปฝึกปฏิบัติในโรงเรียน ในการฝึกอบรมช่วงที่สอง นับเป็นกระบวนการฝึกอบรมที่ดี เพราะเพียงความรู้จากการศึกษาด้วยตนเองและการอภิปราย มิช่วยให้ครูเกิดการเรียนรู้ได้เต็มที่ จำเป็นจะต้องมีการเกี่ยวข้องประสานสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Personal Involvement) และให้โอกาสผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ทดลองความคิดต่าง ๆ ใหม่ ๆ พร้อมทั้งคิดและพิจารณาต่อไปว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น เหมาะสมกับบุคลิกภาพของครูหรือผู้เข้ารับการฝึกอบรม แต่ละคนหรือไม่เพียงใด และสมควรอย่างยิ่งที่จะมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เกี่ยวกับผลของการนำวิธีการต่าง ๆ ใหม่ ๆ มาทดลองใช้ (ดินค์ เมเยอร์, ดี และมัวร์, เจ อ้างถึงใน ผ่องพันธุ์ เกิดพิทักษ์ 2523 : 19)

3. ผลการประเมินความพึงพอใจต่อกระบวนการฝึกอบรม มีปรากฏว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมพึงพอใจต่อกระบวนการฝึกอบรม 23 ข้อกระทงใน 28 ข้อกระทง โดยพึงพอใจด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ ผู้ดำเนินการฝึกอบรมและ เจตคติต่อโครงการ ทูกรายข้อกระทง ในด้านวิธีดำเนินการกระบวนการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมพึงพอใจในขั้นตอนการฝึกอบรม กิจกรรมสอดแทรกคือกิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรม กิจกรรมนันทนาการและอยากแนะนำให้เพื่อนครู เข้ารับการฝึกอบรมแบบนี้ แต่ยังไม่ชอบวิธีการฝึกอบรมที่เน้นการฝึกอบรมตนเองโดยใช้ชุดฝึกอบรม ซึ่งเน้นทักษะการอ่านเป็นหลัก ทั้งนี้เนื่องจากให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมอ่านชุดฝึกอบรมแต่ละ เล่ม ให้จบใน เวลาที่กำหนดทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเครียดและ เบื่อ ประกอบกับสถานที่ที่ใช้ในการฝึกอบรมทำให้เกิดบรรยากาศที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการอ่าน จึงทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่ชอบวิธีการฝึกอบรมแบบนี้

สำหรับสื่อที่ใช้ในการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมพึงพอใจชุดฝึกอบรมทั้งรูปเล่ม ภาพประกอบ ตัวอักษรและเนื้อหาสาระภายในชุดฝึกอบรม แต่ไม่มีความสุขในการศึกษาชุดฝึกอบรม ตัวแปรสำคัญคือบรรยากาศในการอ่านชุดฝึกอบรมทั้ง เวลาและสถานที่ในการฝึกอบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องศึกษาชุดฝึกอบรมในสถานที่ฝึกอบรมจำนวน 11 เล่ม จากการสังเกตพฤติกรรมขณะรับการฝึกอบรม พบว่ามีผู้เข้ารับการอบรมศึกษาชุดฝึกอบรมไม่ทันเวลาที่กำหนดไว้จำนวน 6 เล่ม ถึงแม้จะมีผู้ศึกษาชุดฝึกอบรมไม่ทัน เวลาก็ต้องดำเนิน

กิจกรรมตามกำหนดการฝึกอบรมต่อไป ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมห่วงทั้งการอ่านชุดฝึกอบรม และห่วงทั้งการทำกิจกรรมต่อไป จึงไม่มีความสุขในการศึกษาชุดฝึกอบรม เทปโทรทัศน์และสไลด์ เป็นสื่อ เสริมที่ผู้ดำเนินการฝึกอบรมนำมาจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อใช้แทน เทปโทรทัศน์และ สไลด์ที่ยังจัดทำไม่แล้วเสร็จ สื่อเสริมบางเรื่องผู้เข้ารับการฝึกอบรม เคยดูมาก่อนแล้ว และ บางเรื่องสั้นมากใช้เวลาเพียง 5.-10 นาทีเท่านั้น แผ่นโปสเตอร์ที่ผู้ดำเนินการฝึกอบรม ใช้สรุปชุดฝึกอบรมทั้ง 20 เล่มนั้นไม่ชัดเจน และไม่เร้าความสนใจ เนื่องจากมีแต่ตัวอักษร เต็มไปหมด จึงทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความเห็นว่า สื่อหลักสื่อเสริมยังไม่น่าสนใจ

ปฏิภริยาหรือความพึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะได้รับอิทธิพลจากความรู้เดิม ที่มีอยู่ จากเจตคติที่มีต่อผู้ดำเนินการฝึกอบรม จากผู้เข้ารับการฝึกอบรมคนอื่น จากเนื้อหาใน การฝึกอบรมจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ในอดีตที่เพิ่งผ่านมาหรือ เหตุการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ใน อนาคตอันใกล้และจากอารมณ์ในปัจจุบันหรือภาวะของจิตใจ (แฮมบริน, เอ.ซี 2525 : 22) ตัวแปรสำคัญที่เป็นอิทธิพลต่อความไม่พึงพอใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในเรื่องวิธีการ ฝึกอบรม ความสุขในการศึกษาชุดฝึกอบรม และความน่าสนใจของสื่อหลักสื่อเสริม คือ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่พึงพอใจ เป็นอย่างมากต่อเวลาและสถานที่ที่ใช้ในการฝึกอบรม โดย ให้ความเห็น เกี่ยวกับ เรื่อง เวลาทั้ง เวลาที่ใช้ในการอ่านชุดฝึกอบรมและ เวลาที่ใช้ฝึกปฏิบัติ ในช่วงที่สองของการฝึกอบรมว่าน้อยเกินไปควรจะเพิ่ม เวลาให้มากขึ้น สำหรับสถานที่ที่ใช้ ในการฝึกอบรมคือ หอประชุมอำเภอกุมภวาปี โตะเก้าอี้ที่ใช้ในการฝึกอบรม เป็นม้านั่งยาว ติดกัน 8 ที่นั่ง ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องนั่งอยู่ที่เดิมตลอด เคลื่อนย้ายไม่ได้ ประกอบกับ อากาศในตอนบ่ายค่อนข้างร้อนอบอ้าว ทำให้บรรยากาศในการศึกษาชุดฝึกอบรม เครียดและ น่าเบื่อ รายการที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่พึงพอใจ จะต้องหาทางปรับปรุงแก้ไขต่อไปเพราะ การที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจที่ดี มีผลต่อการ เรียนรู้และความตั้งใจของผู้เข้ารับ การฝึกอบรม เป็นอย่างมาก หลักสูตรการฝึกอบรมใด ถ้าผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพอใจต่อ หลักสูตรแล้ว ย่อมจะเกิดการ เรียนรู้ได้ดีกว่าหลักสูตรที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่พอใจ (ธีรฤดี คงปรีชา 2518 : 11)

4. ผลการประเมินความ เชื่อของผู้เข้ารับการฝึกอบรม เกี่ยวกับแนวพัฒนา การเรียนการสอน ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีคะแนน เพิ่มขึ้นหลังการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 การประเมินส่วนนี้ เป็นการประเมินด้านทัศนคติของผู้ เข้ารับการฝึกอบรม

โดยเนื้อหาและวิธีการฝึกอบรมนั้น การเปลี่ยนแปลงความรู้ เป็นสิ่งที่ทำง่ายที่สุด ที่ยากไปกว่านั้น คือการเปลี่ยนแปลงทักษะ และที่ยากไปกว่านั้นอีกคือ การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อของบุคคล (วุฒิชัย จำนวนค์ 2520 : 57-69) ซึ่งในการฝึกอบรมครั้งนี้ การวัดความเชื่อก่อนการฝึกอบรมผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ยคะแนนความเชื่อเกี่ยวกับ แนวพัฒนาการเรียนการสอนในระดับสูง ($\bar{X} = 86.94$) และเมื่อวัดความเชื่อเกี่ยวกับแนว พัฒนาการเรียนการสอนหลังการฝึกอบรมพบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนความเชื่อยังเพิ่มมากขึ้น ($\bar{X} = 88.47$) ทั้งที่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและความเชื่อของบุคคลเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ดังนี้ เป็นผลมาจากหลักสูตรการฝึกอบรมที่สอดแทรก เรื่องของคุณธรรม เกี่ยวกับอาชีพครูไว้ด้วยทั้ง ในชุดฝึกอบรม กิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรม และ เทปโทรทัศน์ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมภายในของผู้เข้ารับการฝึกอบรมจากค่าเฉลี่ยคะแนนความเชื่อ เกี่ยวกับแนวพัฒนา การเรียนการสอนก่อนการฝึกอบรมอยู่ในระดับสูง แสดงว่าโดยพื้นฐานแล้วผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีทัศนคติต่อการจัดการเรียนการสอนดีอยู่แล้ว เมื่อมาเข้ารับการอบรมที่มีหลักสูตร เสริม ในเรื่องคุณธรรมของอาชีพครู จึงมีการเปลี่ยนแปลงความเชื่อ เกี่ยวกับแนวพัฒนาการเรียน การสอนในด้านดีง่ายขึ้น

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในการวัดความเชื่อเกี่ยวกับแนวพัฒนาการเรียนการสอนนี้ มีผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับคะแนนลดลงร้อยละ 32.86 ของจำนวนผู้ตอบแบบวัดความเชื่อ ทั้งหมด ทำให้บอกได้ว่า ถึงแม้ค่าเฉลี่ยของคะแนนความเชื่อจะเพิ่มขึ้น ก็ยังมีกลุ่มหนึ่ง ที่ไม่เปลี่ยนแปลงเจตคติต่อแนวพัฒนาการเรียนการสอน ทั้งนี้เป็นเพราะ ผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีเวลาศึกษาชุดฝึกอบรมน้อย ทำให้ศึกษาไม่ละเอียดถี่ถ้วน ประกอบกับทักษะในการอ่านชุด ฝึกอบรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมแต่ละคนแตกต่างกัน การที่จะรับคุณธรรมหรือแนวคิดที่ สอดแทรกอยู่ในชุดฝึกอบรมย่อมไม่เท่ากัน จึงมีความเชื่อเกี่ยวกับแนวพัฒนาการเรียนการสอน น้อย และการที่จะสร้างทัศนคติให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความสำนึกในหน้าที่ของตนเอง ต่อ องค์การและต่อประเทศชาติได้นั้น มิใช่สิ่งที่จะปลูกฝังได้ง่ายโดยใช้เวลาเพียงวันสองวัน แต่สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นทีละ เล็กน้อย และต้องปลูกฝังโดยใช้เวลานาน (แน่น้อย, นามแฝง 2519 : 7-12)

5. ผลการประเมินการเรียนรู้อันของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ปรากฏว่าคะแนน ความรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลังการฝึกอบรม เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

โครงการฝึกอบรมแต่ละโครงการย่อมจะต้องมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เกิดการเรียนรู้บางสิ่งบางอย่าง สำหรับโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนนั้น ต้องการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ของครู ผลการประเมินก็พบว่าครูมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้หลังการฝึกอบรม ($\bar{X} = 39.08$) เพิ่มขึ้นมากกว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ก่อนการฝึกอบรม ($\bar{X} = 33.34$) และจากจำนวนผู้เข้ารับการฝึกอบรมทั้งหมด 71 คนมีผู้ได้คะแนนหลังการฝึกอบรมเพิ่มขึ้นร้อยละ 88.73 แสดงว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรม เกิดการเรียนรู้ในเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กิรติ ศรีวิเชียร (2525 : 50) กล่าวว่าแม้ว่าการเรียนรู้เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นจะต้องให้มีขึ้นในการฝึกอบรม แต่ยังไม่พอเพียงที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานได้อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นข้อควรคำนึงสำหรับการเรียนรู้ในกระบวนการฝึกอบรมที่ว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมอาจจะเกิดการเรียนรู้ แต่เมื่อกลับไปปฏิบัติงานแล้วอาจจะไม่นำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานก็ได้

ดนัย เทียนพูน (2525 : 67) พัฒนาเกณฑ์การประเมินการดำเนินงานโครงการประชุมปฏิบัติการ โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ได้กำหนดเกณฑ์การเรียนรู้ว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะต้องมีความรู้เพิ่มขึ้น โดยผลต่างระหว่างคะแนนทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 15 แต่ในการประเมินการเรียนรู้ในการฝึกอบรมนำร่องครั้งนี้ มีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 9.57 ต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แสดงว่าการเรียนรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมโดยการศึกษาด้วยตนเองนี้ ยังเพิ่มขึ้นในระดับที่ไม่เป็นที่น่าพอใจ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมน่าจะได้รับความรู้หลังการฝึกอบรม เพิ่มขึ้นน้อยกว่านี้ เนื่องจากทุกคนได้รับชุดฝึกอบรม 20 เล่ม ไว้เป็นของตนทุกคนก่อนทดสอบความรู้หลังการฝึกอบรม

6. ผลการติดตามประเมินผลผู้เข้ารับการฝึกอบรม ในการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการปฏิบัติงาน พบว่าครูนำความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนส่วนใหญ่ไปใช้ในการปฏิบัติงาน โครงการฝึกอบรมใดก็ตามหากผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความตั้งใจที่จะพัฒนาตนเอง มีความสำคัญต่อหน้าที่ที่จะนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงาน วัตถุประสงค์ของโครงการฝึกอบรมที่วางไว้ก็จะบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยดี ทั้งนี้เพราะการประเมินผลความสำเร็จของโครงการฝึกอบรมประการที่สำคัญนั้น ขึ้นอยู่กับการที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม สามารถนำความรู้และแนวความคิดที่ได้จากการฝึกอบรม ไปปรับปรุงการปฏิบัติงาน

ให้มีประสิทธิภาพขึ้นได้อย่างไรและเพียงใด (แน่งน้อย, นามแฝง 2519 : 7-12)

อย่างไรก็ตามมีกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่ปฏิบัติหรือปฏิบัติน้อยคือ

จากแบบสอบถามการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เข้ารับการฝึกอบรมประเมินตนเองว่ากิจกรรมที่จัดขึ้นน้อยที่สุด คือการเชิญวิทยากรมาบรรยาย-สาธิต และมีผู้เข้ารับการฝึกอบรมบางคนตอบแบบสอบถามว่าไม่มีความรู้ในเรื่องการใช้เพลงประกอบการสอน การแสดงบทบาทสมมติ สถานการณ์จำลอง แสดงละคร กรณีตัวอย่าง ได้ว่าที่เชิญวิทยากรมาบรรยาย-สาธิต ค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุด ทดสอบก่อนเรียนและสร้างใช้เครื่องมือวัดผลและประเมินผลด้วยตนเอง ทั้งที่กิจกรรมการเรียนการสอนทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตรหรือชุดฝึกอบรม 20 เล่ม ที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทั้งหมดผ่านการอบรมมาแล้วทั้งสิ้น

จากการสังเกตการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน ไม่พบกิจกรรมต่อไปนี้เป็น คือ สถานการณ์จำลอง แสดงละคร ได้ว่าที่เชิญวิทยากรมาบรรยาย-สาธิต และค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุด

จากการสัมภาษณ์นักเรียน มีนักเรียนจำนวนน้อยมากที่ยืนยันว่า ครูได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง ได้ว่าที่ และเชิญวิทยากรมาบรรยาย-สาธิต

กิจกรรมที่ครูไม่ปฏิบัติหรือปฏิบัติน้อยคือ การเชิญวิทยากรมาบรรยาย-สาธิต การใช้สถานการณ์จำลอง การได้ว่าที่ และการค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุด ซึ่งโดยลักษณะของกิจกรรมนั้นต้องมีการเตรียมการก่อนดำเนินการกิจกรรมค่อนข้างมาก ครูจึงจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเหล่านั้นน้อยมาก ประกอบกับกิจกรรมบางกิจกรรม เช่น ได้ว่าที่ เหมาะสมกับนักเรียนระดับชั้น บ. 5-6 การจัดกิจกรรมนี้จึงมีโอกาสน้อยมาก สำหรับการค้นคว้าหาความรู้จากห้องสมุด โรงเรียนในกลุ่มสี่อโนนมะข่า 9 โรงเรียน มีโรงเรียนที่มีห้องสมุดให้นักเรียนเข้าไปอ่านหนังสือเพียง 2 โรงเรียน ดังนั้นกิจกรรมนี้จึงเป็นกิจกรรมที่ครูส่วนใหญ่ไม่ได้ปฏิบัติ แต่ครูบางคนทดแทนกิจกรรมนี้ด้วยการให้นักเรียนค้นคว้าจากหนังสือเรียนหรือหนังสือที่ครูกำหนดให้

ตามเกณฑ์การประเมินผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปปฏิบัติอย่างน้อยร้อยละ 80 เมื่อรวมผลการสอบถามครู การสังเกตครูและการสัมภาษณ์นักเรียน ปรากฏว่าในจำนวนครูกลุ่มตัวอย่าง 12 คน มีครูที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอน

จากชุดฝึกอบรมทั้ง 32 กิจกรรม เกินร้อยละ 80 จำนวน 8 คน และมีครูที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่ถึงร้อยละ 80 จำนวน 4 คน เมื่อเทียบกับเกณฑ์แล้วแม้ว่าครูจะนำกิจกรรมการเรียนการสอนจากชุดฝึกอบรมไปใช้ในการปฏิบัติงาน เป็นส่วนใหญ่มากก็ตาม แต่ยังคงพบครูที่นำกิจกรรมการเรียนการสอนไปปฏิบัติไม่ถึงร้อยละ 80 ถือว่าครูนำความรู้จากการฝึกอบรมไปใช้ไม่อยู่ในระดับที่น่าพอใจ ซึ่งครูที่นำกิจกรรมการเรียนการสอนไปปฏิบัติไม่ถึงร้อยละ 80 อาจจะเป็นตามความเห็นของอรุณ รัทธธรรม (2524 : 204) ที่กล่าวว่าในการปรับปรุงงานนั้น อาจกระทำได้ด้วยการเปลี่ยนแปลงระบบงาน เสียใหม่หรือด้วยการแก้ไขกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับอื่น ๆ โดยอาศัยหลักจิตวิทยาและศึกษาข้อบกพร่องแล้วปรับปรุงแก้ไขเสียใหม่ให้เหมาะสมทันสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมของหน่วยงานแต่ละแห่ง แต่ในการปรับปรุงคนนั้น ไม่อาจปฏิบัติได้ด้วยวิธีการเดียวกัน เพราะคนเรานอกจากจะมีจิตใจมีความ เชื่อและกรอบแห่งความรู้สึกนึกคิด เป็นของเฉพาะตัวแล้ว ยังมีความเคยชินกับนิสัยประเพณี และมีวิธีการปฏิบัติดั้งเดิมของตนเอง เป็นสิ่งต่อต้านความเปลี่ยนแปลงอยู่ด้วย

จุดหมายหลักของโครงการฝึกอบรมทุกโครงการคือ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้ในการปฏิบัติงาน การติดตามประเมินผลจะเป็นการตรวจสอบว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้นำความรู้ไปใช้มากน้อยเพียงใด และเป็นข้อบ่งชี้สำคัญว่าโครงการฝึกอบรมนั้น ๆ ประสบผลสำเร็จหรือไม่เพียงใด วิธีการที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจะตรวจสอบผลสำเร็จของการดำเนินงานโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนทางหนึ่ง คือการติดตามประเมินผลผู้เข้ารับการฝึกอบรมอย่างจริงจัง ทั้งนี้ควรมีมาตรการในการกำกับงานดูแลการปฏิบัติงานของครู ซึ่งน่าจะรวมถึงระบบการให้คุณให้โทษของการทำงานด้วยจะทำให้ครูตื่นตัวที่จะนำความรู้ไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนและเป็นผลอย่างสูงต่อการประถมศึกษาของชาติ

ผลการศึกษาค้นคว้าทางการเรียนของนักเรียนตามการรับรู้ของครูที่เข้ารับการฝึกอบรม ครูที่ประเมินปัญหาทางการเรียนของนักเรียนมีอัตราส่วนเฉลี่ยความรับผิดชอบของครูต่อนักเรียน เป็น 1 : 20 ซึ่งอัตราส่วนนักเรียนต่อครูที่เหมาะสมมากที่สุดของทั้งประเทศคือช่วงระหว่าง 21-33 คน (ศิริชัย ชินะดังกูร 2525 : 5) ถือได้ว่าอัตราส่วน 1 : 20 เป็นอัตราส่วนพอเหมาะไม่มากไม่น้อยเกินไปที่จะประเมินสภาพปัญหาทางการเรียนของนักเรียน ผลการศึกษาค้นคว้าประเมินปัญหาทางการเรียนของนักเรียนทั้งปัญหาด้านร่างกาย ฐานะความเป็นอยู่

สภาพการเรียนและปัญหาต่อการเรียนการสอนในชั้นเรียนโดยเฉลี่ยในระดับน้อยและปานกลางเท่านั้น รายข้อกระทงที่โดยเฉลี่ยแล้วครูเห็นว่ามียุทธศาสตร์มากกว่าข้อกระทงอื่น ๆ แต่ยังคงอยู่ในระดับปานกลาง คือแหล่งค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมของนักเรียน ($\bar{X} = 2.47$) รายข้อกระทงที่ครูเห็นว่ามียุทธศาสตร์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในระดับน้อยมากจนเกือบไม่มีปัญหาเลย คือการปรับตัวเข้ากับเพื่อนของนักเรียน ($\bar{X} = 0.69$)

การที่ครูประเมินปัญหาทางการเรียนของนักเรียนโดยเฉลี่ยในระดับปานกลางและระดับน้อย เป็นเพราะกลุ่มโรงเรียนสืออโนนมะข่า เป็นกลุ่มโรงเรียนที่อยู่ติดกับตัวอำเภอภูพานาภิ การคมนาคมสะดวก ผู้ปกครองของนักเรียนประกอบอาชีพทำนาและทำไร่ไถ เพื่อป้อนโรงงานน้ำตาลภูพานาภิ ซึ่งเป็นโรงงานขนาดใหญ่ สภาพเศรษฐกิจของผู้ปกครองนักเรียนค่อนข้างดี ส่งผลให้ปัญหาด้านร่างกายและฐานะความเป็นอยู่ของนักเรียนมีในระดับปานกลางและระดับน้อย ประกอบกับครูในกลุ่มสืออโนนมะข่ามีการตื่นตัวมาก ในเรื่องกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนซึ่งเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมนี้มีการดำเนินการก่อนการฝึกอบรมนำร่อง ทุกโรงเรียนส่งเสริมให้มีสถานักเรียนในโรงเรียนของตนและฝึกนักเรียนให้กล้าแสดงออกและรู้จักใช้เหตุผลโดยจัดช่วงเวลาหลังเคารพธงชาติตอนเช้าให้นักเรียนได้พิจารณาปัญหาของส่วนรวมอีกทั้งมีการเล่าข่าวและเหตุการณ์ในช่วงเช้านี้ด้วย นักเรียนในกลุ่มสืออโนนมะข่า จึงกล้าพูดกล้าแสดงออก ทำให้ครูประเมินปัญหาทางการเรียนของนักเรียนโดยเฉลี่ยในระดับน้อยและปานกลางเท่านั้น ปัญหาทางการเรียนของนักเรียนที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ แหล่งค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมของนักเรียน ($\bar{X} = 2.47$) แต่ยังคงอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากในจำนวน 9 โรงเรียนของกลุ่มสืออโนนมะข่า มีโรงเรียนที่มีห้องสมุดเพียง 2 โรงเรียน นอกจากนี้ครูยังมีความเห็นว่าผู้ปกครองมีผลต่อปัญหาทางการเรียนของนักเรียนในด้านที่จะให้ความสนับสนุนหรือไม่ให้ความสนับสนุนต่อนักเรียนในกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูจัดขึ้นภายในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับการที่ทุกศยา แสงเดช (2518 : 55-56) อภิปรายผลการวิจัยว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและฐานะทางเศรษฐกิจของบิดามารดาเป็นตัวแปรที่มีผลต่อปัญหาการเรียน ปัญหาสังคมและปัญหาส่วนตัวของนักเรียน เช่นหากนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำและฐานะทางเศรษฐกิจของบิดามารดาตกต่ำ เด็กก็จะมีปัญหา

จากการที่ครูประเมินปัญหาทางการเรียนของนักเรียนตามการรับรู้ของตนว่า

นักเรียนมีปัญหาทางการเรียน โดยเฉลี่ยในระดับปานกลางและน้อยนั้น เป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่แสดงว่าการนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนของครูไม่มีปัญหาอุปสรรคทางด้านที่เกี่ยวกับตัวนักเรียน แต่ขึ้นอยู่กับตัวครูว่าจะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ได้รับความรู้มาหรือไม่ หรือจะยึดการสอนแบบบรรยาย-อธิบายที่ง่ายต่อการเตรียมการสอนตลอดไป เพราะอิทธิพลสำคัญที่เป็นผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษานั้น อยู่ที่ความรับผิดชอบของครู

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับกระบวนการฝึกอบรม

การฝึกอบรมนักร้องในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการฝึกอบรมเพื่อทดลองกระบวนการฝึกอบรมของโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาและนำผลจากการฝึกอบรมนักร้องนั้นมาใช้ปรับปรุงกระบวนการ ข้อควรปรับปรุงสำหรับกระบวนการฝึกอบรมจากผลของการประเมินโครงการฝึกอบรมนักร้องคือ

1.1 ผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่พึงพอใจเป็นอย่างมากต่อเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมทั้งเวลาขณะดำเนินการฝึกอบรมและเวลาที่นำกิจกรรมฝึกปฏิบัติไปปฏิบัติในการฝึกอบรม ช่วงที่สอง ดังนั้นการฝึกอบรมต่อไปต้องเพิ่มเวลาการฝึกอบรม โดยเพิ่มเวลาที่ใช้ในการศึกษาชุดฝึกอบรมแต่ละเล่มและเวลาที่ใช้ฝึกปฏิบัติในการฝึกอบรมช่วงที่สอง

1.2 ผู้เข้ารับการฝึกอบรมไม่พึงพอใจต่อสถานที่ที่ใช้ในการฝึกอบรมเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นผลต่อความพึงพอใจกระบวนการฝึกอบรมด้วย ดังนั้นในการฝึกอบรมต่อไปผู้ดำเนินการฝึกอบรมควรที่จะเลือกสถานที่ที่เหมาะสม มีบรรยากาศเอื้ออำนวยต่อการอ่านชุดฝึกอบรมให้มากที่สุด

1.3 ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสดงความสนใจต่อสื่อเสริมน้อย ทั้งนี้เนื่องจากการฝึกอบรมนักร้องครั้งนี้ไม่สามารถจัดทำสื่อเสริมคือ เทปโทรทัศน์และสไลด์ได้ทันเวลา จึงใช้เทปโทรทัศน์และสไลด์ที่ขอยืมมาจากหน่วยงานต่าง ๆ บางเรื่องสั้นมาก และบางเรื่องผู้เข้ารับการฝึกอบรมเคยดูมาก่อนแล้ว การเสนอสื่อเสริมจึงไม่ได้ผลเท่าที่ควร การจัดการฝึกอบรมต่อจึงควรเตรียมการในเรื่องของสื่อเสริมให้พร้อมก่อนดำเนินการฝึกอบรม

1.4 จากแบบสอบถามความพึงพอใจปลายเปิด ผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ต้องการให้เพิ่มกิจกรรมให้มากขึ้นทั้งกิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรมและกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ การฝึกอบรมต่อไปจึงควรที่จะพิจารณากิจกรรมสอดแทรกเหล่านี้เพิ่มมากขึ้น เพราะช่วยคลายเครียดจากการอ่านและสามารถสร้างเจตคติที่ดีต่ออาชีพครูให้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มาก

1.5 จากการติดตามประเมินผลผู้เข้ารับการฝึกอบรมไปแล้ว เป็นเวลา 2 เดือนมีครูที่นำกิจกรรมการเรียนการสอนจากชุดฝึกอบรมไปใช้ไม่ถึงร้อยละ 80 ของจำนวนกิจกรรมทั้งหมด ทั้งนี้อาจจะ เป็น เพราะช่วง เวลาที่ครูกลับไปทำงานน้อยเกินไป การติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของครูในการฝึกอบรมต่อไป สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จึงควรวางมาตรการของการติดตามประเมินผลว่าครูได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนการสอนไปมากน้อยเพียงใด โดยคำนึงถึงระยะเวลาและวิธีการที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจและงานวิจัย

2.1 กระบวนการจัดเตรียมการฝึกอบรมของโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษาทั้ง 11 ชั้นตอน เป็นรูปแบบของกระบวนการจัดเตรียมการฝึกอบรมที่ดีและสอดคล้องกัน ผู้ที่สนใจการวางแผนการฝึกอบรมและนักบริหารโครงการที่กำลังจัดเตรียมโครงการฝึกอบรม โดยเฉพาะการฝึกอบรมระยะสั้น ควรศึกษากระบวนการจัดเตรียมการฝึกอบรมของโครงการนี้ เพื่อ เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน

2.2 ควรมีการศึกษาเพิ่มเติม เกี่ยวกับการประเมินทางด้านทัศนคติความเชื่อ และคุณธรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมหลังการฝึกอบรมไปแล้ว เนื่องจากถ้าผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียนรู้ ย่อมจะนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการปฏิบัติงาน

2.3 ควรมีการศึกษาเพิ่มเติม เกี่ยวกับสภาพแท้จริงของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูในชั้นเรียนทั้งก่อนและหลังการฝึกอบรม โดยศึกษาทั้งสภาพการจัดปริมาณการจัด และผลของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2.4 ควรมีการศึกษาเพิ่มเติม เกี่ยวกับการประเมินคุณค่าของการประเมินโครงการฝึกอบรม (Meta-Evaluation)